

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 23. června 2020 ve věci č. 10795/14 – *Kharitonov proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že zablokováním internetové stránky stěžovatele, které nastalo automaticky v důsledku rozhodnutí státního orgánu o zablokování jiné stránky se stejnou IP adresou a které vnitrostátní soudy následně odmítly věcně přezkoumat, došlo k porušení článku 10, jakož i článku 13 ve spojení s článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl výkonným ředitelem Asociace elektronických vydavatelů, spoluzakladatelem Asociace internetových uživatelů a také vlastníkem a správcem domény, na níž byly dostupné zprávy, články a recenze o elektronickém publikování.

Jeho webová stránka sdílela stejný hosting a stejnou IP adresu jako řada dalších webů, ale měla odlišné doménové jméno. Ke konci roku 2012 se stěžovateli ozvali uživatelé z různých míst, že přístup na jeho webové stránky byl zablokován s odkazem na „rozhodnutí příslušného ruského orgánu“. Stěžovatel z databáze IP adres zablokovaných ruským telekomunikačním úřadem zjistil, že IP adresa jeho webu je na tomto seznamu kvůli rozhodnutí federálního úřadu pro kontrolu drog, jehož účelem bylo znemožnění přístupu na jinou webovou stránku (povídek s marihuanovou tematikou), která ovšem sdílela stejnou IP adresu.

Podle vlády blokování IP adresy skončilo dne 22. března 2013; kopie rozhodnutí o blokování a odblokování nebyly stěžovateli ani Soudu poskytnuty. Stěžovatel se obrátil na vnitrostátní soudy a namítal, že blokáce celé IP adresy vedla k zablokování přístupu k jeho webové stránce, jež neobsahovala žádné nelegální informace.

Podle soudu prvního stupně telekomunikační úřad jednal v rámci své pravomoci v souladu se stávající právní úpravou za účelem ochrany dětí před škodlivými informacemi o užívání drog. Ani tento soud, ani soudy vyšších instancí se nezabývaly důsledky, které mělo blokování celé IP adresy pro stěžovatelovu webovou stránku.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že rozhodnutím ruských úřadů zablokovat celou IP adresu došlo k nepřiměřenému vedlejšímu účinku znemožnění přístupu na jeho webové stránky, a tedy porušení jeho práv chráněných článkem 10 Úmluvy.

Soud nejprve připomněl, že díky své dostupnosti a schopnosti uchovávat velké objemy informací se internet stal jedním z hlavních prostředků výkonu svobody projevu jednotlivců. Blokační příkazy, které mají vliv na dostupnost informací na internetu, zakládají odpovědnost dotčeného státu podle článku 10 Úmluvy (*Ahmet Yildirim proti Turecku*, č. 3111/10, rozsudek ze dne 18. prosince 2012, § 53).

V projednávané věci představovalo zablokování IP adresy zásah státního orgánu do práva přijímat a rozšiřovat informace, který není porušením článku 10 Úmluvy pouze za předpokladu, že je stanoven zákonem, sleduje legitimní cíl a je nezbytný v demokratické společnosti. Požadavek zákonného základu mj. znamená, že příslušná právní úprava musí být náležitě dostupná a předvídatelná, tj. formulovaná s dostatečnou přesností, aby jednotlivci umožnila předvídat důsledky daného jednání; tato úprava rovněž musí zakotvit právní ochranu před svévolnými zásahy veřejných orgánů do práv zaručených Úmluvou a vymezit s náležitou jasností rozsah uvážení svěřeného příslušným orgánům a způsob jeho výkonu (*Ahmet Yildirim proti Turecku*, cit. výše, § 57 a 59).

V případě stěžovatele úřad vydal svůj příkaz na základě informačního zákona, který definuje kategorie nelegálního obsahu na internetu i postup pro jeho zablokování. Tento zákon příslušným orgánům umožňuje zablokovat celé webové stránky bez rozlišování mezi jejich legálním a nelegálním obsahem. Takový postup Soud označil za extrémní opatření, srovnatelné se zákazem vydávání novin nebo vysílání televizní stanice. Právní úprava, která dává úřadu tak široký prostor pro uvážení, s sebou dle Soudu nese riziko svévolného a nadměrného blokování obsahu.

Ačkoliv stěžovatelova webová stránka neobsahovala žádné nelegální informace, její blokáce byla automatickým důsledkem rozhodnutí telekomunikačního úřadu zablokovat celou IP adresu, kterou užívala mimo jiné i webová stránka s nelegálním obsahem. Přestože se tak stalo na základě platného zákonného podkladu, Soud nezkoval pouze doslovné znění, ale také kvalitu dotčeného zákona a ověřoval, zda zákon stěžovateli umožňoval přizpůsobit své chování a chránil ho před svévolnými zásahy.

Informační zákon dával telekomunikačnímu úřadu široké pravomoci ohledně uložení příkazu k zablokování určité webové stránky. Telekomunikační úřad mohl stránku umístit do integrovaného rejstříku blokování obsahu, požádat majitele stránky a poskytovatele jeho hostingu ke stažení nelegálního obsahu a rovněž přidat webové IP adresy do integrovaného rejstříku, pokud tito výzvu odmítnou splnit či nereagují. Zákon nicméně nevyžadoval, aby při blokaci telekomunikační úřad ověřil, zda IP adresu používá více webových stránek. Takový postup mohl způsobit, a v daném případě i způsobil, daleko větší rozsah blokačního příkazu než jen ve vztahu k původně postihovanému nezákonnému obsahu (*Ahmet Yildirim proti Turecku*, cit. výše, § 63). K milionům webových stránek v Rusku byl ve skutečnosti znemožněn přístup jen proto, že sdílely IP adresu s jinými webovými stránkami s nelegálním obsahem.

Sdílený hostingový server je běžnou volbou pro malé či středně velké webové stránky. Vlastníci stránek, jako je stěžovatel, nemusejí ze zákona kontrolovat obsah dalších společně hostovaných stránek ani se zabývat tím, zda poskytovatel hostingu splnil příkazy ke znemožnění přístupu na některé webové stránky. Přesto – díky volnosti, jež ruský zákon telekomunikačnímu úřadu poskytuje – musejí vlastníci stránek nést následky blokačních rozhodnutí vůči jiným webům s nelegálním obsahem jen kvůli tomu, že jsou s nimi náhodou propojeny. Vzhledem k tomu Soud nepovažoval zákon za dostatečně předvídatelný co do možných důsledků a možností stěžovatele přizpůsobit své chování.

Co se týká záruk proti zneužití, zákonná úprava musí zásah státní moci do práva na šíření informací jasně vymezit tak, aby se minimalizoval dopad blokačních příkazů na přístupnost internetu. V projednávané věci protidrogový i telekomunikační úřad provedly svá rozhodnutí bez předchozího upozornění dotčených stran. Příkaz k blokaci neschválil soud ani jiný takový nezávislý orgán, který by zúčastněným stranám poskytl možnost se vyjádřit. Ruské právo rovněž nevyžadovalo, aby před provedením blokačního příkazu proběhlo posouzení jeho dopadů nebo identifikace možných vedlejších účinků zablokování IP adresy, přestože seznam všech hostovaných webových stránek na stejné IP adrese lze snadno vyhledat.

Podle Soudu zákonná úprava nedostála ani požadavku transparentnosti blokačních příkazů. Kdokoliv si sice mohl na internetu vyhledat, zda byla stránka zablokována, kdy a jakým orgánem, nedostal se nicméně k textu samotného blokačního rozhodnutí, proč bylo vydáno nebo jak je možné se proti němu bránit. Zákon také nenařizuje informování třetích stran při vydávání blokačních příkazů tehdy, kdy tyto příkazy mohou mít dopad na práva dalších vlastníků webových stránek.

Vnitrostátní soudy nadto v řízení, které stěžovatel zahájil, nezohlednily různé soupeřící zájmy a omezily se na kontrolu toho, zda telekomunikační úřad jednal v souladu s literou zákona. Podle Soudu nicméně měly vzít v potaz, že blokační opatření vedlo ke znepřístupnění velkého množství informací, a tím významně omezilo práva uživatelů internetu a mělo výrazný vedlejší účinek (*Ahmet Yildirim proti Turecku*, cit. výše, § 66).

Soud připomněl, že právní rámec, jenž nestanoví záruky schopné ochránit jednotlivce před nadměrnými a svévolnými následky blokačních příkazů, je neslučitelný s právním státem. Pokud

výjimečné okolnosti odůvodňují znemožnění přístupu k nelegálnímu obsahu, státní orgány mají zajistit, aby opatření cílilo pouze na nezákonný obsah a nemělo jiné svévolné nebo nepřiměřené následky. V opačném případě se jedná o svévolný zásah do práv vlastníků webových stránek. V projednávané věci Soud naznal, že příkaz vycházející z informačního zákona nenaplnil požadavky náležité předvídatelnosti a neposkytl stěžovateli dostatečné záruky před zneužitím, na které měl v souladu se zásadou právního státu v demokratické společnosti právo (*Ahmet Yildirim proti Turecku*, cit. výše, § 67). Zásah tedy nelze hodnotit jako „stanovený zákonem“, a tak není nutné zkoumat, zda splňoval další požadavky podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

B. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že vnitrostátní soudy dostatečně nezvážily podstatu jeho námitek týkajících se znemožnění přístupu k jeho webové stránce.

Podle Soudu námitky na poli článku 13 Úmluvy vycházejí ze stejného skutkového stavu jako námitky na poli článku 10 Úmluvy. Existuje nicméně rozdíl v povaze zájmů chráněných články 13 a 10 Úmluvy. Článek 13 poskytuje procesní záruku, konkrétně právo na účinné prostředky nápravy, zatímco procesní požadavek obsažený v článku 10 je přidružený k širšímu účelu zajištění ochrany materiálního práva na svobodu projevu (*Iatridis proti Řecku*, č. 31107/96, rozsudek velkého senátu ze dne 25. března 1999, § 65). S ohledem na výše uvedené bylo vhodné přezkoumat stejné skutkové okolnosti pohledem obou dotčených článků.

Soud konstatoval, že stěžovatel disponoval hájitelným tvrzením o porušení svého práva na svobodu projevu. V souladu s tím článek 13 požadoval, aby měl k dispozici vnitrostátní prostředek nápravy „účinný“ nejenom dle zákona, ale také prakticky, ať už zabráněním domnělému porušení nebo jeho pokračování, či poskytnutím přiměřené nápravy za již vzniklé porušení. Ačkoliv stěžovatel měl možnost blokační opatření napadnout před soudy, tyto odmítly přezkoumat podstatu jeho žaloby včetně zákonnosti nebo přiměřenosti následků, které blokační příkaz způsobil ve vztahu ke stěžovatelově webové stránce. Prostředek nápravy podle vnitrostátního práva tudíž v okolnostech stěžovatelova případu nebyl účinný. Došlo proto k porušení článku 13 ve spojení s článkem 10 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudci Lemmens a Dedov a soudkyně Poláčková ve svém souhlasném stanovisku uvedli, že dle jejich názoru předmětná ruská právní úprava – konkrétně relevantní část informačního zákona – není jako taková v rozporu s Úmluvou a je ve skutečnosti velmi podobná právním úpravám jiných členských států Rady Evropy. Problém vznikl až při uplatnění této úpravy ze strany telekomunikačního úřadu: tento orgán mohl a měl realizovat své zákonné uvážení při vydávání blokačního příkazu pouze v rozsahu, v němž ho o to požádal protidrogový úřad.